

Foto: Palatul Sturdza,
ANR, SJAN Maramures, Colecția de ilustrate de la Schmid
Frederic, sec. XIX-XX, nr.101

Fotografiile folosite provin din Colecția Documente
Fotografice a Arhivelor Naționale ale României

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HÎNCU, DUMITRU

Demult și neuitat / Dumitru Hîncu. - București :
Editura Vivaldi, 2018
ISBN 978-973-150-133-8

821.135.1

DEMULT ȘI NEUITAT de DUMITRU HÎNCU
Copyright©Dumitru Hîncu, 2018

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin
Editurii VIVALDI

Dumitru Hîncu

**DEMULT
ȘI
NEUITAT**

Editura VIVALDI

CUPRINS

A fost cândva...Palatul Sturdza.....	5
Cu parfum de epocă. Ministerul Afacerilor Externe și Carol I.....	15
Acum 96 de ani. Stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Japonia.....	19
În arhivele diplomatice germane. Nichifor Crainic, cel cu două fețe.....	23
Din arhive vieneze, despre politici românești.....	29
Amiciție ... pe franci.....	39
Bucureștii la începutul anilor treizeci.....	45
O viață politică cu multe dedesubturi.....	51
Peste timp și hotare. Controlul gândului.....	65
Între cele Două Războaie Mondiale. Imaginea Bucureștilor, obiect de dispută.....	77
Un vechi testament, încă actual.....	89
O „modă” a anilor '30: pelerin la Berlin.....	99
Sadoveanu și Topârceanu.....	111
Doi prieteni ai scrisului românesc.....	117
Patru scrisori ale lui Albert Einstein către George Oprescu.....	125
Goethe în Țările Românești.....	129
Inedit – New-York acum 99 de ani.....	143
Berlin, Fin de siècle.....	153

A fost cândva...

Palatul Sturdza

Întors din ultima lui misiune diplomatică la Ankara – la 27 septembrie 1945 Alexandre Télémaque constata îndurerat:¹

„Se dărmă Palatul Sturdza, clădirea ce a adăpostit timp de patruzeci de ani Ministerul de Externe.

Câte evenimente și amintiri ale trecutului diplomatic al țării noastre se leagă de acest Palat! Nu cred că poate exista o singură ființă simțitoare de trecut care să nu fi fost străbătută de o rază de melancolie, la auzul sau văzul dărâmării acestei clădiri.

... Trecând mai acum câteva zile prin fața lui și văzând cum unii muncitori, cu târnăcoapele în mâini, desprindeau cărămida, iar alții cu ciocanul sau cu unelte speciale desprindeau parchetul de podeală, ușile și geamurile de pervazuri și ramele de fier forjat de la scări și balcoane, un puternic fior de cucernică amintire m-a dus cu gândul înapoi la zilele lui martie 1906.

Citisem, într-adevăr, publicat în ziar la acea epocă, deschiderea unui concurs pentru admiterea de copişti în cele opt locuri vacante la Ministerul Afacerilor Străine.

Deși eram licențiat în Drept, n-am stat o clipă la îndoială și m-am prezentat la acest concurs cu speranța că, odată admis în Minister, voi cuceri și alte grade prin depunerea unei munci sânguitoare.

¹ Al. Télémaque, celebru diplomat român, și-a așternut amintirile pe șase file, aflate acum în Fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române.

Când am pășit pragul acestui Palat – ca mic funcționar administrativ – portofoliul Ministerului Afacerilor Străine era deținut de Generalul Iacob Lahovary. Acesta era al doilea Ministru pe care îl adăpostea Palatul Sturdza. Primul său locatar cu titlul de mai sus a fost I. C. Brătianu, din inițiativa căruia Ministerul a părăsit localul din str. Dionisie, total impropriu pentru un asemenea departament, spre a se stabili la Capul Poșului.² La început ca chiriaș, iar peste ani ca proprietar contra valorii sumei de 500 000 lei aur, vărsate crezilor Prințului Sturdza, cunoscut de toți contemporanii sub numele de Beizadea Vișel”.

Stăruind apoi asupra altor câtorva personalități care s-au perindat în fruntea Ministerului – Alexandru Djuvara, Titu Maiorescu, I.G.Duca sau Nicolae Titulescu – Al. Télémaque a încheiat această evocare cu o supărătoare nostalgie.

...Eleganța, bunul gust, spiritul subtil și ales ce dominau cercurile noastre intelectuale și mondene făceau ca acele festivități să poată rivaliza cu cele mai selecte saloane ale Apusului. Ele – după părerea mea – vădeau o notă de agrement în plus ce le-o dădea nelipsitul taraf condus de renumitul Cristache Ciolac. Acest strălucit șef de orchestră prindea după ureche (el neputând ceti nici o notă muzicală), orice bucată de muzică, până și cele mai clasice). Marele său temperament artistic făcând să treacă toate melodiile prinse cu urechea, prin alambicul suflului extrem de emotiv, le dădea o așa măiestrie, încât auditorii rămăneau adânc subjugăți de accentele incomparabil de vibrante ce ieșeau de sub arcușul său parcă fermecat.”

Mai revelatoare și mai cuprinzătoare sunt însă, amintirile lui Camil Demetrescu despre trăirile sale din Palatul Sturdza.

Intitulate „Note și relatări” au rămas și ele inedite și evocate – nu din vina lui – abia între 1930 și 1931. Acum nu sunt, probabil, mulți cei care să fi auzit fie și de numele lui. Deși nici generațiile mai vechi nu au putut afla mai mult. În ziarul „Adevărul” din 11 octombrie 1947 au fost informați doar că:

² Cum se numea atunci Piața Victoriei.

„Aseară s-a anunțat arestarea lui Camil Demetrescu, fost Secretar de Legație în Ministerul de Externe. El a fost arestat la Institutul francez de înalte studii din București, unde fusese ascuns din luna august.”

Și tot același ziar, dar în 13 noiembrie, a publicat informația: „*CAMIL DEMETRESCU*”, 15 ani de temniță grea, 5 ani degradare fizică și confiscarea averii. Motivul: participarea la complotul pus la cale de conducerea Partidului Național Țărănesc.”

Fără să se precizeze ce se întâmplase de fapt și ce rol jucase Camil Demetrescu în cele petrecute. Acum, explicația este la îndemâna oricui: se instaurase dictatura comunistă și presa nu putea să publice decât ce-i îngăduia cenzura.

În iulie 1947, mai mulți fruntași țărâniști au primit „oferta” de a pleca în străinătate cu un avion, de pe aeroportul de la Tămădău. Ajunși acolo au fost arestați, dați în judecată într-o mascaradă de proces politic și condamnați la ani grei de închisoare.

Executând, în realitate, șaptesprezece ani de pedeapsă în pușcăriile din Galați, Sighet, Malmaison, Jilava, Pitești, după eliberare Camil Demetrescu a dat totuși, întâietate în amintirile sale – intitulate „Note și relatări” – tumultuoasei sale cariere diplomatice.

Și a început prin a evoca examenele la care a fost supus spre a putea intra în Ministerul de Externe.

„Tatăl meu a fost cel care m-a sfătuit să mă prezint la concursul de intrare în corpul diplomatic. Am făcut-o sub condiția că mă prezentam cu ce știam deja din alte învățături sau lecturi, fără să mai muncesc din nou pentru un examen, de învățat am învățat totdeauna bine. Iar cititul a venit cu vârsta și condițiile mele speciale.

...Totuși, față de seriozitatea concursului, de două ori nu am reușit și mai nici la al treilea examen... Dimpotrivă, când am fost respins la Dreptul comercial și le-am spus părinților, odată ajuns acasă, că mă mira că profesorul Fințescu îmi dăduse roșie în loc să-mi dea neagră, cum aș fi meritat, îl văd pe tata că-mi

spune surâzând: „M-am întâlnit cu Fințescu și l-am întrebat de ce ți-a dat mai mult decât merita mi-a spus că pentru că tot a mișcat ceva. Dar să știe Dle Consilier, că până astăzi nu mi s-a întâmplat ca tatăl unui student să mă întrebe de ce i-am dat fiului său mai mult decât merita și ca un student să găsească că i-am dat prea mult. „Să-i spui tânărului domn că voi avea la toamnă ochii pe el.

Să-mi vie rău când am auzit, pentru că și așa Fințescu nu avea nevoie de recomandatie ca să aibă ochii pe cei ce fuseseră respinși. Dacă nu, să mai aibă și un motiv special. Și toată vara, zi de zi, am supratocit cele trei volume groase de Drept comercial și l-am mobilizat seară de seară pe bietul tata, care mi-o făcuse, să mă asculte. La examen nu-mi venea să cred că eu eram acela care știa atât de impecabil. Parcă nici lui Fințescu, care m-a plimbat prin toată materia și la sfârșit m-a invitat să mă ridic în picioare ca să văd toți cum poate un student de casă bună să ia bilă albă cu elogii după ce fusese respins prima oară. Mi-a oferit să urmez doctoratul cu dânsul în Drept Comercial Internațional și să mă ia asistent. Dar am plecat la armată și totul s-a schimbat.

„Revenind la protecția involuntară a tatii, ce a jucat datorită identității de nume, la concurs asista și Secretarul general al Ministerului, Gh. Paraschivescu-Frăsinet. Fără a examina, el avusese pe vremuri un proces în care judecase tata, care nu-l cunoștea. Dar i-a dat câștig de cauză pentru că așa era drept. Când unii membri ai Comisiei au recomandat mărirea numărului de locuri scoase la concurs, el și-a însușit părerea care a fost adoptată și subsecretarul de stat V. Rădulescu, o ilustrație a vieții noastre economice și financiare, examinator imparțial; restul Comisiunii îl alcătuiască marele avocat, membru al Consiliului juridic Emilian Pantazi. Figură de om nepărtinitor, dar care privea toate de sus, urmărirea cu atenție și cu un ușor dispreț, la rigoare, pe candidați.

Înaltul său nivel intelectual și, desigur, moral ar fi putut

scuza aceasta ca și o evidentă oboseală datorată vârstei. De altfel, o subtilă eleganță discretă îl remarcă printre oamenii și ei eleganți. Până la urmă a rămas ostil majorității Comisiunii.

Un membru important al acesteia a fost Ion Ciontu, capabil energic și bun de suflet, căruia un candidat i-a spus odată: *Ce tarif vamal, comme vous avez raison Monsieur!*³

Proba scrisă a concursului era constituită din două lucrări, una de *Istorie diplomatică*, în franțuzește, iarăși materie de bază și alta de *Drept internațional public*, în românește. Fiecare probă dura două ore și nota medie era de cel puțin șase. Numărul candidaților pe un loc era de zece, doisprezece. Ținând seama de o prejudecată lungă din alte epoci, anume aceea că se intra cu protecție, lucrul nu ținea la o Comisiune atentă, lăsând deoparte că lucrările scrise erau pecetluite. În fine, pentru că nu putea fi de crezut că membrii unei Comisii, atât de numeroși și de remarcabili, puteau constitui un fel de bandă riguros pusă la punct pentru înșelătorii. De asemenea, pregătirea candidaților nu era de neglijat și numărul lor mare nu ușura deloc fraudă.

Când m-am referit mai sus la criteriul numirii directe în cariera diplomatică, n-am înțeles să exprim un blam. Într-o lume aleasă, într-un mediu cultivat se găseau destui oameni bine, cu destulă independență personală. Și, în ce mă privește, prețuiesc mult răspunsuri ca acela dat de Agentul nostru Ghica cancelarului Gorceakov, zis Leul, poreclă la care el însuși ținea mult. Anume, când acesta l-a primit pe Agentul nostru l-a însărcinat, foarte de sus, i-a ordonat aproape să transmită prințșorului său o comunicare din partea Leului, Ghica l-a asigurat pe Leu că nu va întârzia să aducă în atenția. Alteței Sale Serenissime Prințul Carol acea comunicare din partea „regelui animalelor.” De-a rămas Leul gură cască! Sau Agentul nostru de la Viena, Bălăceanu, care, după Serviciul divin de pomenire a Țarului Alexandru II, i-a spus ambasadorului rus formula creștinească, pe atât de tradițională:

³ Ce tarif vamal, câtă dreptate aveți Domnule! (în fr.)

„Que la terre de la Bassarabia lui soit légère!”⁴, atunci când i-a prezentat condoleanțele respective. Sunt răspunsuri care te dispensează cu brio de un *magna cum laude* la atare examen.

„Titulescu, cât era de ocupat, prezida toate examenele numai ca să asigure o dreaptă selecție a celor mai buni și să-și dea seama că erau bine pregătiți în exegeza comentariului... „am încercat în două rânduri să iau examenul fără succes. Odată mi-am oferit mie însumi un sfert de scuză prin faptul că cinci locuri au fost reținute de Rege, la cererea Doamnei Lupescu.

...M-am ales de la aceste două concursuri cu cele câteva cuvinte frumoase și urări de succes adresate candidaților de un Titulescu în vervă și elegant care deschidea concursul și ne invita să nu ezităm să ne înprospătăm fețele servindu-ne, în timpul celor două ore, din tratațiile ce ni se ofereau. Felurite sandvișuri și răcoritoare oferite de Capșa pe tăvițe grele de argint ale Palatului Sturdza și în cupele de cristal cu stema țării purtate din când în când pe la fiecare dintre noi.”

Cum vedem, Camil Demetrescu n-a precizat când a luat parte la primul concurs, cât timp a fost în armată sau când au avut loc ultimele două concursuri amintite. Faptul că ele au fost prezidate de Nicolae Titulescu ne ajută, însă, să înțelegem că trebuie să le situăm înainte de finele lunii august 1936 când marele diplomat a fost demis, în condiții total dezonorante pentru regimul din epocă.

Dar să revenim la autorul amintirilor.

Odată intrat în Corpul diplomatic – angajat de Mihai Antonescu – Camil Demetrescu ne ajută să pătrundem în toate ungherele fostului Palat Sturdza.

„Am fost numit director adjunct al cabinetului Ministrului și al cifrului, însărcinat cu conducerea acestui din urmă serviciu. Dar continuam a lucra și pe lângă Davidescu, secretarul general și Director politic, al cărui colaborator apropiat eram din 22 mai 1942, când fusesem detașat la Cabinet. În consecință, lucram

în două birouri, unul la cifru unde eram singur și care dădea în încăperea mare a Serviciului, unde lucrau echipele zilnice după un anume program care asigura atât permanența, cât și intensificarea lucrului prin intrarea în program la orele de vârf, când soseau telegramele în cel mai mare număr... Toate aceste încăperi mari sau mai mici dădeau pe partea dinspre șoseaua Bonaparte, având și o latură în Piața Victoriei. Un coridor al scărilor de marmură dădea într-o frumoasă odaie de baie îmbrăcată în faianță albă cu desene albastre, de epocă, iar un coridor care se făcea din primul era întunecos de tot. El dădea în fostul cabinet al Directorului Protocolului, ilustrat multă vreme de Kanzler.⁵ (Acest termen era suficient pentru a-l indica pe Gh. Grigorcea, fost diplomat austro-ungar, ca și vărul său Vasile). Ambii, bucovineni transferați la Unire în serviciul României Mari. Foarte priceput, specializat chiar în chestiuni de reprezentare. Toți ceilalți ambasadori, câți erau, trebuia să-i denumești. Singur era numai Kanzlerul. Înalt, slab, cu mustăți mici, fuma impasibil și fără conținere dintr-o țigară de foi al cărei scrum cădea, când îi venea timpul, „pe un splendid costum de lână cenușie, englezesc. Cum să-i fac un bucluc? Să-l pun rău cu Martha Bibescu oferindu-i o fotografie care numai de pasport nu era. O fotografie mare, de expresie și la Martha Bibescu era expresie nu glumă, dar nici măcar nu încăpea cu toată fața în locul anume al fotografiei. Care, din această cauză, fusese tăiată pe de lături, în toate părțile. Ceea ce se vedea mai bine erau ochii, de o mare frumusețe. Cu o mică exagerare, asta era toată fotografia! „Dragă, mă pui rău cu Martha? Și, ochii sunt atât de frumoși.” „Dar, Domnule ambasador, asta-i toată fotografia.” „Nu-i, dar nu o cunoașteți pe Martha?” [Din acest salon se pătrundea în salonul mare al Protocolului, unde lucrau ceilalți membri ai Direcției și în camera mică, din fund se devotau „stâlpii direcției”, doamnele Irina Mihăescu și Dorina Teodorescu. Mai ales prima. Desigur, și în alte ministere au fost funcționare

⁴ Ușoară să-i fie țărâna Basarabiei! (în fr. În original)

⁵ Cancelar (în germană)

devotate, dar ca la noi greu îmi vine să cred.”

„Pe aceeași parte cu aceste camere în șir era construită în zid camera blindată, unde se păstrau tratatele încheiate de România.

Un salon cât toată lungimea palatului din capăt în capăt, în care se intra prin uși-poți impunătoare, decorate cu cristale, lucrate pe mai bine de o treime din lățimea construcției despărțea încăperile de care am vorbit deja de cele din față, aproape simetric ca și stilul exterior al palatului, un baroc fistichiu împănăt cu detalii neoclasece, totul în gen sfârșit de secol XIX, agravat de gusturile excentrice ale lui Beizadea Vițel, stil ce se regăsea, bineînțeles și în interiorul palatului; în toate aceste, frumoase și mari încăperi, existau bronzuri, stucaturi aurite, tavane lucrate în chesoane, marmori albe, profirii și verzi, oglinzi mari din plafon până în podea sau mici încrustate în ziduri, încadrate de diverse sorturi de marmură. În aceste saloane, spuneau gurile rele, se plimba descendentul lui Mihalache Sturdza, dimineața, cu vițelul abia fătat pe care zilnic îl ducea în brațe până creștea. De aceea, spuneau aceeași, ordonase el asemenea dimensiuni pentru saloane. Care, e adevărat, se puteau despărți prin niște uși de cristal mat, cu figuri cizelate, ce se puteau închide. În acest decor, trona mobila greoaie, masivă, denumită Bonfas, canapele și fotolii mari de tot, predominând lemnul alb cu armături de gheare și capete de lei, brocartul de culoare vișinie. O pisică, refugiata într-o zi de iarnă, s-a speriat îngrozitor când a văzut cât avea de cercetat colț cu colț. De aceea, balurile sau recepțiile mai mici sau chiar dansul într-un asemenea cadru erau pline de culoare și agrement. Nu e inutil să precizez că servea Casa Capșa, cânta jazzul Albahari și altele asemenea. Parchetul pe care se pășea era, cu desenele lui vechi, unul dintre cele mai frumoase din câte am văzut, ca și sobele de scumpă faianță, mărețe în forma lor de cucoane în malacov. Fistichiu, fistichiu, dar cred că în sufletul fiecăruia dintre cei care au lucrat acolo amintirea lui rămâne puternică și caldă.”

Descriind și momente amuzante din existența cotidiană a

locatarilor Palatului Sturdza, Camil Demetrescu a notat ..., la atmosferă contribuia și un aperitiv deseori posibil datorită unui economat bogat înzestrat cu șuncă, salam de Sibiu, brânzeturi și bere bună. Pe neașteptate pentru noi, cel care a deschis, să zic așa, scena a fost tocmai seriosul nostru șef Davidescu și lucru nu tocmai obișnuit, o pisică. Așa ceva nu se mai pomenise în Palatul Sturdza. În birourile lui cele mai selecte, într-o zi de iarnă grea, spre seară îmi lăsasem blana afară, în salon, pe o mobilă Borghese, ca să nu mă surprindă, cumva, Davidescu că întârziez prea des. El nu spunea nimic, dar se uita: Buzești intră în birou și-mi spune: „Camile, pe blana ta doarme o pisică.” Ies, iau pisica slabă moartă; este bine primită în birou chiar de Davidescu care spune că așa ceva nu mai văzuse în minister și că se îndoia că Dl. Cretzianu, ar fi tolerat așa ceva. Dar, până la urmă, în văzul tuturor, pisica ne însoțea, mai mult pe mine, peste tot unde ne duceam și lucra cu Davidescu pe biroul său.

Printre excentricii din minister, cel mai impresionant era consilierul Popovici, nepotul de frate al lui Mihai Popovici, în dușmănie cu toată familia, dar frumos, falnic, citit, bogat, dar din păcate sărit. Sărit foarte departe. Vara purta paltonul pe umeri în birou, ca să se obișnuiască cu căldura de afară. Iarna, bineînțeles, se muta cu biroul pe culoar, ca să nu fie prea mare diferența când ieșea afară. Din cauza asta se nășteau incidente cu petiționarii, care îl luau drept un intendent oarecare. Aceeași teamă a diferențelor de temperatură îl determina să se învelească cu pături cu ceva timp înainte de părăsirea palatului. Trebuiau ridicate de pe el din zece în zece minute. Nu făcea baie în niciun caz, ci își turna apa pe el în dreptul sifonului băii, încercând să nu pătrundă inundația, pe sub ușă în apartament, punând toate prosoapele și halatele, și ce mai găsea, la ușă. Ieșea o dandana nemaipomenită cu un asemenea client la hotel, unde nici nu mai era primit când ajungea cunoscut. În nări, în urechi și pe unde mai era cazul se infunda cu substanțe dezinfectante. Când s-a făcut curățenia mare, a fost avansat ministru, cu condiția să demisioneze.”